

Stefan Artymowski

"Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej" autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego

Niepodległość i Pamięć 23/1 (53), 331-334

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stefan Artymowski

Muzeum Niepodległości w Warszawie

***Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej* autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego**

Muzeum Niepodległości w Warszawie dokonało zakupu, od prywatnego kolekcjonera, obrazu Aleksandra Sochaczewskiego pt. *Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej*¹. Dzieło to jest malarskim pamiętnikiem dokumentującym jedną z wielu tysięcy osób zesłanych na Syberię po powstaniu styczniowym. Wartość poznawcza obrazów Sochaczewskiego jest ponadczasowa, ponieważ zarówno w przeszłości, jak i współcześnie uznaje się je za swoiste źródło historyczne o charakterze ikonograficzno-dokumentacyjnym.

W ekspertyzie dotyczącej obrazu Elżbieta Charazińska – ekspert w dziedzinie historii sztuki, wieloletni kurator Zbiorów Sztuki Polski Nowożytny w Muzeum Narodowym w Warszawie – napisała o Aleksandrze Sochaczewskim:

jest powszechnie znany [A. Sochaczewski – S.A.] jako twórca obrazów o tematyce martyrologicznej odnoszącej się do losów, życia i śmierci syberyjskich zesłańców, głównie związanych swą działalnością z niepodległościowymi ruchami poprzedzającymi wybuch powstania styczniowego 1863 roku i uczestników samego powstającego zrywu. Jego monotematyczne obrazy, szkice i studia, przy dość skromnym, poprawnym akademickim warsztacie, mają niepodważalny walor autentyzmu, gdyż

¹ Obraz wykonany techniką olej na płótnie, wymiary: 49x34 cm (w świetle ramy); 70,5x56 cm (w ramie).

Il. 1. *Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej*, A. Sochaczewski, widok z ramą. Fot. T. Stani.

sam ich twórca [został] aresztowany pod ciężkimi zarzutami w Warszawie, o północy 1 września 1862 roku, w wieku zaledwie dziewiętnastu lat².

Aleksander Sochaczewski podzielił los wielu uczestników zrywu powstańczego. W 1863 roku został skazany przez Sąd Wojenny na dożywotnie zesłanie na Syberię. Powrócił z niego w 1884 roku. Nie dane mu było jednak zamieszkać na terenie zaboru rosyjskiego. Osiadł w Monachium, gdzie poświęcił się malowaniu widoków i osób zapamiętanych z zesłania.

Zakupiony portret – autorstwa Sochaczewskiego – przedstawia Helenę z Majewskich Kirkorową³, artystkę dramatyczną, uczestnika

² Cytaty pochodzą z opinii eksperckiej Elżbiety Charazińskiej sporządzonej dla Muzeum Niepodległości.

³ Zob. więcej: F. Ramotowska, *Kirkorowa Helena*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12, Wrocław–Kraków–Warszawa 1966, s. 483–485.

Il. 2. *Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej*, A. Sochaczewski, widok bez ramy. Fot. T. Stani.

konspiracji niepodległościowej. Kirkorowa była emisariuszką Romualda Traugutta przewożąc jako kurier przez granicę depesze i polecenia. W jej mieszkaniu przy ul. Smolnej w Warszawie mieszkał Romuald Traugutt, dowódca powstania styczniowego, tam też został aresztowany. Wkrótce uwięziona została i Kirkorowa. Sąd skazał ją na osiedlenie na Syberii z pozbawieniem wszystkich praw, co wkrótce zamieniono na 8 lat ciężkich robót. 10 sierpnia 1864 roku Kirkorowa została wywieziona na Syberię.

Jak podkreśla w swojej opinii Elżbieta Charazińska: „w przypadku Sochaczewskiego nie możemy daty namalowania obrazu utożsamiać z rzeczywistym wiekiem modela. Wszak większość jego dzieł powstała już po powrocie z zesłania, czyli po 1884 roku na emigracji, zapewne na podstawie szkiców czy studiów, ale jednak dzięki imaginacji”⁴.

⁴ Opinia ekspercka Elżbiety Charazińskiej sporządzona dla Muzeum Niepodległości.

Z innego fragmentu opisu obrazu możemy się dowiedzieć o cechach tego portretu:

Przedstawia uproszczony typ portretu z modelką w ujęciu do ramion, bez atrybutów i na neutralnym, ciemnym tle. W podobnej stylistyce są utrzymane inne portrety artysty namalowane niemal w tym samym okresie. Obraz odznacza się cechami portretu malowanego z natury, czyli w pracowni z modela, farbą rozprowadzaną szeroko i dość cienko, ale efektownie. Artysta umiejętnie rozjaśnia partię głowy, skupiając na niej światło i uwagę widza. Twarz kobiety opracowana jest bardzo starannie, portretowo⁵.

Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej autorstwa Aleksandra Sochaczewskiego zajmuje ważne miejsce w zbiorach Muzeum Niepodległości. Wchodzi w skład Kolekcji Sybirackiej, która dokumentuje zesłańcze drogi Polaków na Syberii w XIX i XX wieku. Rozbudowując Kolekcję Sybiracką Muzeum Niepodległości chce tym samym popularyzować wiedzę o tamtych wydarzeniach w społeczeństwie polskim. Portret ten jest prezentowany w zrewitalizowanym Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, stanowiąc dopełnienie eksponowanych tam muzealiów.

W związku ze znikomą ilością dzieł Aleksandra Sochaczewskiego, która znajduje się w handlu antykwarycznym, portret Kirkorowej stanowi cenne uzupełnienie kolekcji własnej Muzeum Niepodległości. Ważne podkreślenia jest, iż obraz ten nie figuruje w bazie strat wojennych MKiDN, co wyklucza go z grona nielegalnie pozyskanych dzieł sztuki.

Zakup obrazu Aleksandra Sochaczewskiego pt. *Portret Heleny z Majewskich Kirkorowej, zesłanki syberyjskiej* dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Stefan Artymowski

⁵ Opinia ekspercka Elżbiety Charazińskiej sporządzona dla Muzeum Niepodległości.